

Mäki-Pollari Reeta

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutuksen monet muodot varhaiskasvatuksessa

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatus
2018

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutuksen monet muodot varhaiskasvatuksessa (Reeta Mäki-Pollari)

Kandidaatin tutkielma, 22 sivua

huhtikuu 2018

Kandidaatin tutkielmassani teen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ja tarkastelen vuorovaikutusta varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyön näkökulmasta. Uudistuneeseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin tuli muutos kasvatuskumppanuudesta kasvatusyhteistyöhön. Tarkastelen näiden kahden asiakirjan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia ja sitä, kuinka yhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä vaikuttaa koko varhaiskasvatuksen kontekstiin, etenkin lapsiin. Tutkielmassani vaikuttavana taustateorianä on Bronfenbrennerin ekologinen teoria.

Tutkimukseni näkökulmina on tarkastella lasten etua huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutuksessa sekä positiivista vuorovaikutusta ja konfliktitilanteita. Luottamus on kaiken vuorovaikutuksen ja yhteistyön ytimessä, joten edellä mainittujen näkökulmien kautta avartuu, miten se vaikuttaa yhteistyön laatuun.

Vuorovaikutuksen kontekstiin kuuluu olennaisesti dialogisuus. Vaikka se saattaa olla hieman haastavaa, on tärkeää oppia tunnistamaan omat vuorovaikutustavat ja se, miten antaa tilaa jokaiselle asianomaiselle

Tutkimuskysymykseni on, millaisia muotoja vuorovaikutus saa varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välillä varhaiskasvatuksessa?

Avainsanat: Vuorovaikutus, yhteistyö, huoltajat, varhaiskasvatuksen henkilöstö

Sisältö

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimusmetodi ja tutkimuskysymys	5
2	Yhteistyön tarkoitus varhaiskasvatuksessa	6
2.1	Vuorovaikutuksella kohti lapsen etua	6
2.2	Historian havinaa - kasvatuskumppanuudesta kasvatusyhteistyöksi	9
2.3	Yhteistyön vuorovaikutus varhaiskasvatuksen kontekstissa	12
3	Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa	14
3.1	Konfliktitilanteet vuorovaikutuksessa	16
3.2	Positiivinen vuorovaikutus	18
4	Pohdinta	20
	Lähteet	23

1 Johdanto

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön toisiaan kunnioittavassa ilmapiirissä myös lapsi näkee ja kokee, että hänelle tärkeät aikuiset välittävät etenkin hänestä, toisistaan ja tilanteesta. (Alasuutari ym., 2006, 69.) Oma kokemukseni asiasta on, kuinka eräs lapsi vältteli minua ja alkoi itkeä, jos jäi huoneeseen kahdestaan kanssani. Olimme lasten kanssa ulkona ja kyseinen lapsi harjoitteli portaiden kiipeämistä. Katselin tilannetta hieman etäämmällä. Lasta tultiin hakemaan ja kerroin huoltajalle, että lapsi osasi jo hienosti kiivetä portaita. Äiti oli kovin ilahtunut kuullessaan lapsensa onnistumisesta. Lapsi oli äidin sylissä. Tämän äidin kanssa käydyn iloisen keskustelun ja kokemuksen jälkeen lapsi suhtautui minuun myönteisesti. Jäin pohtimaan, oliko minun ja äidin positiivisella kohtaamisella vaikutusta lapsen mielipiteeseen. Muuta syytä en ole vielä keksinyt. Tämä omakohtainen kokemus vaikutti siihen, että haluan tutkia huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistus (2016) on myös lähtökohtana tutkielmani tekemiseen. Uudistuksessa on tullut sanamuutoksia, esimerkiksi vanhempia kutsutaan huoltajaksi ja kasvatuskumppanuus on yhteistyötä. Nämä uudet termit olen ottanut tutkielmassani käyttöön.

Tarkastelen vuorovaikutusta erityisesti huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välisen yhteistyön näkökulmasta. Haluan selvittää esimerkiksi, millainen rooli huoltajilla on varhaiskasvatuksen arjessa ja kuinka heitä pyritään huomioimaan. Jotkut huoltajat ovat passiivisempia kuin toiset. Eräs huoltaja sanoi kerran, että vanhempainillassa on mukava olla eikä siellä osaa sanoa mitään vastaan, koska kaikki kuulostaa vain hyvältä.

Koulutuksessamme on yksi kurssi, jossa käsitellään huoltajien kohtaamisesta. Olen kuullut opiskelijoiden puhuvan, että heitä jännittää huoltajien kohtaaminen. Nämä olivat syitä miksi haluan perehtyä aiheeseen tarkemmin. Koen, että vuorovaikutus huoltajien kanssa on oleellinen osa varhaiskasvatusta eikä sitä voi tarpeeksi korostaa.

Tutkielmani tavoitteena on saada huoltajien kanssa tapahtuvaan vuorovaikutukseen näkökulmia, joita voi hyödyntää varhaiskasvatuksen kentällä. Toivon, että tämän tutkielman myötä lukija saa uusia vuorovaikutukseen liittyviä työkaluja sekä pystyy tarkastelemaan omaa vuorovaikutustapaa huoltajien sekä henkilöstön kesken.

1.1 Tutkimusmetodi ja tutkimuskysymys

Olen kerännyt kirjallisuutta, artikkeleita, kansainvälisiä artikkeleita sekä jonkin verran pro gradu -tutkielmia. Ensin ajattelin, että menen havainnoimaan päiväkoteihin, mutta aikataululisten haasteiden vuoksi kerään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Pysin etsimään sekä määrällisesti että laadullisesti tehtyjä tutkimuksia aiheesta sekä klassikkoteorioita. Klassikkoteorioista saattaa löytyä perustelut sekä vastaukset alan peruskysymyksiin (Metsämuuronen, 2007, 35). Käytän tutkielmassani kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Se on yleiskatsaus eikä siinä ole kovin tarkkoja sääntöjä metodien suhteen. Myös aineistot ovat laajoja ja niiden avulla pystyy luokittelemaan ilmiön tyypillisyyksiä. Se toimii itsenäisenä metodina. (Salminen, 2011, 6.) Olen lukenut tarkasti aineistoa ja pyrkinyt ymmärtämään lähteiden perimmäisen tarkoituksen. Pysin tutkielmassani olemaan mahdollisimman luotettava ja merkitsen lähdeviittaukset oikein. Hatarasti valittu metodi sekä oman mututuntuman perusteella koottu analyysi ei anna tutkielmalle mahdollisuutta oletusten vääräksi todistamiseen eikä yllätä tuloksillaan (Alasuutari, 2011, 82).

Tutkielmani taustalla vaikuttava teoria on huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välinen vuorovaikutus. Keskeisimpiä käsitteitä ovat vuorovaikutus, huoltaja, varhaiskasvatuksen henkilöstö, yhteistyö sekä dialogi.

Tutkimuskysymykseni on:

Millaisia muotoja vuorovaikutus saa varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välillä varhaiskasvatuksessa?

Aiheeni siis rajautuu kysymyksessä ja vastaan tutkielmassani tutkimuskysymykseen. Aihepiiri ei saa olla liian laaja, kun tutkimuskysymystä laaditaan, vaan kysymyksen tarkoituksena on rajata tutkielman aihe (Metsämuuronen, 2007, 28). Mielestäni tutkimustietoa löytyy aiheestani kohtuullisesti, jonka vuoksi käytän kysymysmuotoa millaisia. Metsämuuronen (2007, 29) sanoo, jos tutkimustietoa on olemassa jonkin verran ja aineistoa pystyy vertailemaan, on hyvä käyttää kysymyksessä millainen (Metsämuuronen, 2007, 29). Kokoan tähän tutkielmaan piirteitä, joita vuorovaikutus tyypillisesti pitää sisällään. Pohdin ja tarkastelen vuorovaikutuksen tapoja, kuten positiivista vuorovaikutusta ja konfliktitilanteita. Olen rajannut tutkielmasta pois nonverbaalisen eli sanattoman vuorovaikutuksen. Tutkielman tavoitteena on löytää tyylejä, kuinka vuorovaikutuksesta saa helposti lähestyttävän joka tilanteessa.

2 Yhteistyön tarkoitus varhaiskasvatuksessa

Kuvaan luvussa muun muassa Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden (2005 & 2016) määritelmiä huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Vuonna 2005 julkaistuissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käytetään huoltajien ja henkilöstön välisestä yhteistyöstä nimeä kasvatuskumppanuus. Kalliala (2012) kritisoi kasvatuskumppanuuden käsitettä, koska se pyrkii peittelemään olemassa olevat valtasuhteet, jotka ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välillä (Kalliala, 2012, 93). Uusimmassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) käytetään sen sijaan termiä kasvatusyhteistyö. Lämsä (2013) määrittelee kasvatuskumppanuuden ja kasvatusyhteistyön erot niin, että kasvatuskumppanuudessa varhaiskasvatuksen henkilöstö käy dialogista keskustelua huoltajien kanssa: he toimivat yhdessä, selvittävät ongelmia, kannattelevat toisiaan ja jakavat asiantuntijuuden. Kasvatusyhteistyössä taas huoltajille tiedotetaan asioista, toimitaan rinnakkain, toimitaan ongelmakeskeisesti ja jaetaan asiantuntijuus yksipuoleisesti. (Lämsä, 2013, 51.) Yhteistyön avulla saatetaan huoltajien ja henkilöstön voimavarat yhteen, kun he pystyvät yhdistämään lasta koskevan asiantuntijuutensa ja tukemaan lasta omassa kasvuympäristössään (Huttunen, 1984, 27).

2.1 Vuorovaikutuksella kohti lapsen etua

Varhaiskasvatus on keskeinen palvelu lapsille ja heidän perheelleen, missä heidän väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet ovat merkittävässä osassa. Varhaiskasvatukseen osallistuu suurin osa lapsista ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen omaan taustansa. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo jatkuvuutta ja turvallisuutta lasten elämään. Arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää yhteistyössä. Yhteistyön säännöllisyys perheiden ja henkilöstön välillä on oleellista, jotta yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta ymmärrettävän kokonaisuuden. (VASU, 2016, 18.) Aikuisten yhteistyö tarkoittaa varhaiskasvatuksessa tietoa ja ymmärrystä lapsen kasvusta sekä kasvatusta, jossa lapsi on yhteistyön pääosassa, yhteisöllisyyttä ja kokonaisvaltaisen kasvattajan roolin ottamista. (Hujala, 1998, 24.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välinen vuorovaikutus saattaa saada uuden näkökulman, jos yhteistyötä katsotaan lapsen näkökulmasta. Kodin ja varhaiskasvatuksen perustehtävien tunnistaminen ja tiedostaminen muodostavat uudelleen ja selkeyttää vastuunjaot, sekä sen paikkaa lapsen elämässä. (Alasuutari ym., 2006, 68.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) huomioidaan konkreettisemmin lapsen etu, sillä se velvoittaa sopimaan asioista

yhdessä huoltajien, lasten ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Huoltajilla on vapaus päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. (VASU, 2016, 11.) Huoltajien aktiivisen osallisuuden toteutuminen on haaste lapsen kaikissa kasvun- ja koulupolun siirtymissä. Henkilöstön tehtävä on kertoa huoltajille ja motivoida heitä osallistumaan sekä järjestää mahdollisuudet siihen. Myös kasvattajayhteisölle saattaa olla toimintakulttuurinen haaste sopeutua lasten huoltajien lisääntyneeseen mukanaoloon arkityössä. Huoltajat ovat aktiivisimpia lapsen ensimmäisissä hoitosuhteissa sekä hoito- ja kasvatussuhteiden alkuvaiheissa. Myös kouluiän lähestymisen vaikutti huoltajien aktiivisuuteen. (Karikoski & Tiilikka, 2012, 92; Puroila, 1996, 88.)

Perheet eivät välttämättä yksin selviä kasvattajan roolissa. Vain osa huoltajista kokee selviytvänsä hyvin. Suurin osa kokee kasvattajana enemmän tai vähemmän riittämättömyyden ja epävarmuuden tunteita. Myöskään varhaiskasvatus ei pysty toteuttamaan lapsen yksilöllistä, taustaa ja kulttuuria huomioivaa kasvatusta ilman yhteistyötä huoltajien kanssa. (Hujala ym. 1998, 20.) Henkilöstö ja huoltaja laativat yhteistyössä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman, johon selvitetään lapsen mielipide sekä toiveet ja ne huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa (VASU, 2016, 10). Pienten lasten turvallinen aloitus varhaiskasvatuksessa sekä turvallinen kasvattajasuhde uudessa ryhmässä varmistetaan riittävän pitkällä tutustumisjaksolla. Huoltajien tunteista lapsistaan tulee hyödyntää siirtymävaiheessa. Huoltajien osallisuus auttaa heitä ymmärtämään lapsen kannan ja käsittelemään asioita lapsen kanssa. Henkilöstön ja huoltajien yhteiset pedagogiset keskustelut mahdollistavat lapsen oppimisen jatkuvuuden. (Karikoski & Tiilikka, 2012, 91.) Huoltajat kokevat tulevansa arvostetuksi, jos päivittäisessä kuulumisten vaihdossa välittyy heille myönteinen suhtautuminen lapseen. Lapsen hyväksyntä ja työntekijän arvostava suhtautuminen lapseen muodostavat näin lähtökohdan huoltajan ja työntekijän toimivalle yhteistyösuhteelle. (Alasuutari ym., 2006, 85.)

Uudistuneessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) on tuotu lisää konkretiaa, kuinka leikkiä ja kieliympäristöä voi tukea yhdessä huoltajien kanssa, esimerkiksi henkilöstö keskustelee huoltajien kanssa leikin arvosta ja havainnoistaan leikkeihin liittyen, jotta kotona huoltajat voivat tukea lasten varhaiskasvatuksessa aloitettua leikkiä ja päinvastoin. Varhaiskasvatuksen monipuolinen kieliympäristö tukee lasten kielellistä kehitystä. Yhteistyö huoltajien kanssa sen suhteen on tärkeää. (VASU, 2016, 39-40.) Lasten oppimista ja kasvua ei nähdä aikuisten tekojen seurauksena, vaan lasten ja aikuisten sekä lasten keskinäisen yhteistyön seurauksena, jossa vuorovaikutussuhteen laatu on keskiössä. Lasten toiminta ja elämä on kiinni huoltajien ja opettajien ja muiden aikuisten todellisuudessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön

suhde lapsen huoltajiin on lapsen oman toimintaympäristön ulkopuolella, mutta erittäin oleellisia vuorovaikutussuhteita lapsen arjen näkökulmasta. (Hujala ym., 1998, 12.) Huoltajien kanssa neuvotellaan lapsen edun ja tarpeen mukaisesta varhaiskasvatuksesta sekä sen toimintamuodosta ja laajuudesta. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatukseen hakeuduttaessa sekä siitä eteenpäin. Huoltajille muu varhaiskasvatus voi tarjota ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä sosiaalisia kontakteja. (VASU, 2016, 17-18.) Huoltajien epäluottamus varhaiskasvatuksen henkilöstöä kohtaan saattaa näkyä myös lapsen käyttäytymisessä (Cantell, 2011, 186). Oli kyseessä kasvatuskumppanuus tai kasvatusyhteistyö, on tärkeää, että huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä vallitsee luottamus, joka mahdollistaa lapsen ilon ja surun jakamisen puolin ja tosin. (Heinonen ym., 2016, 226.)

Bronfenbrennerin ekologisen systeemin teoriassa mikrosysteemi on sellainen, jossa yksilö on suoraan vuorovaikutuksessa ympäristöönsä (Bronfenbrenner, 1979, 7). Lapsen tärkein ympäristö on oma perhe, johon lapsella on syvimmat, pysyvimmat ja jatkuvimmat siteet. Varhaislapsuudessa merkittävin vuorovaikutussuhde, muodostuu lapsen ja huoltajien välille. Lapsen kasvaessa välittömät vuorovaikutussuhteet laajenevat perheen ulkopuolelle muun muassa varhaiskasvatukseen. (Hujala ym., 1998, 15-16.) Bronfenbrennerin (1979) yhdessä ekologisen teorian osassa mesosysteemissä kerrotaan esimerkki siirtymätilanteesta, jossa lapsella olisi hyvä olla kotoa läheinen mukana, sillä muuten mesosysteemin kaksivaiheisuus on yksilöllinen, eikä siten toimi kuten pitäisi. (Bronfenbrenner, 1979, 210-211.) Vaikka Bronfenbrennerin ekologisen teorian mukaan eksosysteemi ei ole suoraan yhteydessä lapseen se vaikuttaa kuitenkin aikuisten kautta, esimerkiksi työ- ja hoitoaikoihin. (Hujala ym., 1998, 20.) Kasvatuksen päämääränä on saada systeemi toimimaan, lopulta ilman kasvatuksellisia toimenpiteitä. Ristiriitaisen systeemin saattamisessa tasapainoon voidaan vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen tai muuttaa ympäristöä, niitä asenteita, käsityksiä ja odotuksia, joiden mukaan lapsen käyttäytymistä arvioidaan. Parannus missä tahansa osassa systeemiä hyödyttää koko systeemiä, koska kaikki osat vaikuttavat toisiinsa. (Hujala ym., 1998, 23.) Myös Reggio Emilia tukee Bronfenbrennerin teoriaa, että huoltajat, perheet ja yhteisö ovat vuorovaikutuksessa keskenään, jossa opettajat ja huoltajat yhdessä tutkivat tapoja, konteksteja ja arvoja tehokkaaseen pedagogiikkaan. (Hall ym., 2010, 66.)

Vanhemmat ovat oman lapsensa asiantuntijoita. Heidän asiantuntemuksensa on vain laadullisesti erilaista, kuin päiväkodin henkilökunnan ammatillinen asiantuntemus. Vanhempien käsitys lapsestaan on rakentunut vuosien varrella, millainen lapsi on kotona ja vapaa-ajalla. Päiväkodissa lapsi on osana ryhmää, jolloin hän voi toimia täysin eri tavalla kuin kotona. (Lämsä,

2013, 167.) Lapsella itsellään on rooli esimerkiksi kodin ja varhaiskasvatuksen välisessä vuorovaikutuksessa. Hän osallistuu myös välillisesti kasvuympäristön keskinäiseen vuorovaikutukseen. Lapsen laadukkaan kasvun ja kehityksen mahdollisuuksiin vaikuttaa se, missä määrin lapsen kasvatuksesta huolehtivat aikuiset kokevat kasvatuksen yhteisenä hankkeena. Kasvatus nähdään lapsen kasvuympäristössä toimivien aikuisten yhteistyöprosessina. (Hujala, 1998, 19.) Kasvokkaisen vuorovaikutuksen perustavana ominaisuutena on siihen osallistuvien pyrkimys toimia siten, että niin he itse kuin muutkin tilanteen osallistujat voivat suoriutua hyvin itselleen valitsemassaan ja/tai kullekin oletetussa roolissa. Lapsen puheen ohittaminen on siten seurausta työntekijöiden pyrkimyksestä suojata huoltajan kasvoja hänen institutionaalisisessa roolissaan. Tämän vuorovaikutuksellisen ja institutionaalisiin rooleihin liittyvän työn tuloksena lapsen puhe jää toissijaiseksi aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Pekkarinen & Vehkalahti, 2012, 108.)

2.2 Historian havinaa - kasvatuskumppanuudesta kasvatusyhteistyöksi

Kasvatuskumppanuus on terminä hieman haastava sisäistää eikä se toteudu, jos sen osapuolet eivät tiedä mitä termillä käytännössä tarkoitetaan. Oleellinen osa kasvatuskumppanuutta on huoltajien kanssa käydyt keskustelut. (Iso-Kuusela, 2008, 66.) Huoltajien näkökulman vahvistuminen varhaiskasvatuksessa on lähtenyt liikkeelle henkilöstön samastumisesta huoltajien asemaan ja halusta kunnioittaa ammatillisesti huoltajien ja lasten oikeuksia. Keskeisenä tavoitteena yhteistyössä pidettiin tiedottamista, jossa huoltajat ovat tietoisia siitä, mitä varhaiskasvatuksessa tapahtuu. Yhteistyötä huoltajien kanssa pidetään tärkeänä varhaiskasvatuksessa, joka perustuu ammattieettiseen huoltajien kunnioittamiseen. (Puroila, 1996, 83, 94.) Huoltajien osallisuuden liittyä myös varhaiskasvatukseen kokeminen mielekkääksi sekä velvollisuuden tunne. Lapsiryhmän taustalla olevat aikuiset muodostavat satunnaisen ryhmän, jossa ovat sekä lapset, huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö. (Välimäki, 1994, 100, 106.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) kerrotaan vanhempien osallisuudesta, että vanhemmilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa yksikön varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön. Päiväkodin henkilöstö vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. Myös lasten huoltajat voivat osallistua sen toteutukseen ja arviointiin. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelman sisällön ja perusteiden tulee olla kaikkien tiedossa, näin toiminta kehittyy. Päiväkodin henkilöstön tehtävänä on arvioida ja kehittää suunnitelmaa. (VASU, 2005, 32.)

Vuorovaikutussuhteet voidaan jaotella muun muassa tiedonvaihtosuhteisiin riippuen vuorovaikutuksen luonteesta. Tiedonvaihtosuhteet ovat etäisiä ja vuorovaikutus niissä keskittyy työasioihin ja työtehtävien hoitamiseen ja siihen liittyvän tiedon vaihtamiseen. (Aira, 2012, 67.) Huoltajat saattavat olla hieman arkoja ottamaan asiantuntijan roolin varhaiskasvatuskeskusteluissa, koska he kokevat, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on asiantuntijuus. Lisäksi he saattavat kokea, että varhaiskasvatuksen henkilöstö on heitä kohtaan torjuva. Varhaiskasvatuksen henkilöstön asiantuntijuus on lapsen psykologiassa ja kehityksessä, kun taas huoltajien asiantuntijuus on lapsen arjessa. (Alasuutari, 2010, 124-125.) Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön pääasiallisena tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. (VASU, 2016, 33.) Tämä tukee varhaiskasvatuslain 2§ (8.5.2015/580), jossa määritetään varhaiskasvatuksen tavoitteeksi toimia yhdessä lasten sekä heidän huoltajan kanssa, jotta lapsi saa mahdollisimman tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin. Tavoitteena on myös tukea lapsen huoltajaa kasvatustyössä.

Dokumentoinnin säännöllisyys edistää laadunvalvontaa sekä varhaiskasvatuksen seuranta (VASU, 2005, 17). Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksessa olennainen työmenetelmä. Se auttaa suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. (VASU, 2016, 37.) Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen. Pedagogisella dokumentoinnilla on pitkällä aikavälillä historiallinen merkitys, joka tuo huoltajille tietämystä lapsen kehityksestä. (Hall ym., 2010, 80.) Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä. Huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistää oppimista. Jokaista yhteistyön jäsentä arvostetaan omine mielipiteineen. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa heidän osallisuutta. (VASU, 2016, 29-30.)

Kasvatuskumppanuus määritellään edellisessä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) niin, että vanhemmat ja henkilöstö tietoisesti sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisprosessiin. Jos tuen tarvetta ilmenee, sen aikainen tunnistaminen on keskiössä. Kasvatuskumppanuuden toteutumiseen tarvitaan molemminpuolista luottamusta, tasavertaisuutta ja kunnioittamista. Vanhemmilla on oman lapsen asiantuntijuus ja heidän kanssaan

keskustellaan yhdessä arvoista, näkemyksistä ja vastuista. Heillä on lapsensa ensisijainen vastuu kasvatuksesta. Vanhemmat ja päiväkodin henkilökunta asennoituvat yhteiseen kasvatustehävään myös sopimalla sen konkreettisesta järjestämisestä ja sopimisesta kaikille sopivalla tavalla. (VASU, 2005, 31.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) uudistuksen myötä kasvatuskumppanuus-terminiä luovuttiin ja tilalle tuli yhteistyö huoltajien kanssa. Nyt yhteistyö määritellään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016), että kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan henkilöstön ja huoltajien kesken. Varhaiskasvatuksen henkilöstö suhtautuu huoltajiin aloitteellisesti ja aktiivisesti ja yhteistyö on vuorovaikutteista. Yhteistyössä tulee huomioida perheiden moninaisuus, lasten yksilöllisyys sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen kytkeytyvät kysymykset. Yhteistyö saattaa saada erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana, jotka näkyvät etenkin siirtymätilanteissa ja varhaiskasvatuskeskusteluissa. Huoltajien kanssa jaetaan lasten päivän tapahtumat. Kannustavat ja myönteisesti lapsen kehitystä ja oppimista kuvaavat palautteet ovat tärkeitä. (VASU, 2016, 33.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) edelleen korostetaan huoltajien ensisijaista kasvatusvastuuta ja sen tukemista. Tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Huoltajille tarjotaan mahdollisuutta osallistua arviointiin, toteuttamiseen sekä suunnitteluun. Heille kerrotaan varhaiskasvatuksen keskeiset tavoitteet ja sisällöt. (VASU, 2016, 16.) Vanhemmille järjestetään keskusteluja myös yhdessä muiden vanhempien ja koko henkilöstön kanssa. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on myös edistää vanhempien keskinäisen yhteistyön muotoja ja tapoja. Henkilöstöllä taas on koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta. (VASU, 2005, 31-32.) Luottamus henkilöstön ja huoltajien välillä auttaa esimerkiksi, kun herää huoli lapsen hyvinvoinnista (VASU, 2016, 33).

Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään, kun huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä ja tuetaan huoltajien välistä vuorovaikutusta. Kun huoltajat tutustuvat toisiinsa ja toimivat yhteistyössä, se tukee yhteisöllisyyttä sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön työtä. (VASU, 2016, 33.) Toisaalta taas voi olla mahdollista, että päiväkodin henkilökunnan olisi opetettava lasten lisäksi myös huoltajia teknologian käytössä. (Mertala, 2017, 8.) Teknologia muuttaa vuorovaikutusta, koska sen avulla on mahdollista päivittää erilaisille digitaalisille alustoille päivittäisiä tapahtumia päiväkodista sekä varhaiskasvatuksen henkilöstö voi kommunikoida huoltajien kanssa

monta kertaa viikossa. Teknologian avulla myös lasten näkökulma tulee aikuisten välisissä keskusteluissa esiin, kun huoltajat vastaavat päivityksiin. (Knauf, 2015, 268.) Sosiaalinen media on hyvä apuväline, koska se mahdollistaa osallistumisen etänä. Sosiaalisen median käytössä suunnitelmallisuus on tärkeää, jotta opettajan oma identiteetti ei huku. Myös palvelimien lähdekoodit ovat avoimia, jolloin on syytä tarkastella tietoturvaa ja säilyvyyttä. (Lämsä, 2013, 132-133.) Kirjalliset viestit on hyvä pohtia etukäteen väärinkäsitysten välttämiseksi, koska niitä voidaan käyttää todisteena ja tallentaa. Tekstiä on myös helppo lukea rivien välistä. Kirjalliset viestintätavat eivät saa korvata henkilökohtaista vuorovaikutusta. (Cantell, 2011, 181, 259.)

2.3 Yhteistyön vuorovaikutus varhaiskasvatuksen kontekstissa

Vuorovaikutuksella on monta ulottuvuutta ja siihen kuuluu esimerkiksi valtaa, yhteistyötä ja sääntörakennelmia (Mönkkönen, 2002, 19). Vastavuoroisuus, sitoutuminen ja johdonmukaisuus ovat voimakkaita tekijöitä vuorovaikutuksessa (Ojanen, 2007, 254). Varhaiskasvatuksen henkilöstö käyttävää kasvatusalan ammattilaisina valtaansa myös vuorovaikutuksessa huoltajien kanssa, mikä tulisi olla positiivista lasten asioiden ajamista. Vuorovaikutuksen tavoitteena on antaa arvoa, kunnioitusta sekä luottamusta huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä. (Kalliala, 2012, 93-94.)

Kasvatuksen avainsana on yhteistyö. Varhaiskasvatuksessa keskeisimpiä yhteistyökumppaneita ovat huoltajat ja ne ihmiset, jotka vaikuttavat lapsen lähiympäristössä. Yhteistyön edellytykset varhaiskasvatuksessa rakentuvat aikuisten toiminnasta. (Hujala, 1998, 24.) Vuorovaikutussuhteita voi pitää olennaisena näkökulmana yhteistyöhön. Vuorovaikutus on yksi yhteistyön osa ja se auttaa hahmottamaan yhteistyön laajuutta. Vuorovaikutus voi tapahtua joko kasvokkain tai jonkin viestintävälineen avulla. Yhteistyö, jota toteutetaan vain vuorovaikutuksessa kasvokkain, ei ole toimivaa, koska vuorovaikutus jää epäsäännölliseksi ja vähäiseksi. Hajautunut yhteistyö edellyttää siis myös sopivaa määrää viestintävälineistä vuorovaikutusta. (Aira, 2012, 48.)

Huoltajat miettivät yhteistyösuhdetta ja luottamuksen rakentumista varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa sekä heidän yksilölliseen työtapaan, lapsilähtöisyyteen ja ryhmän kannalta lupautumiseen (Alasuutari ym., 2006, 100). Vuorovaikutussuhteiden näkökulmasta toimivan yhteistyön kannalta tärkeimmiksi vuorovaikutuksen ilmiöiksi osoittautuivat luottamus, vuorovaikutussuhteiden ylläpito sekä tasapaino vuorovaikutussuhteiden etäisyyden ja läheisyy-

den välillä. (Aira, 2012, 56.) Päiväkodissa saattaa ilmetä vuorovaikutusta, joka hiljentää huoltajan. Hänen näkökulmansa tulee huomioiduksi, koska varhaiskasvatuksen henkilöstö puhuu monologia eli yksinpuhelua. (Alasuutari ym., 2006, 90.)

Avoin vuorovaikutus on tärkeää, jossa huoltajat voivat keskustella koko varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa, mutta ammatillisuuden rajoissa. Liian läheistä ystävyyssuhdetta ei saisi tulla. (Iso-Kuusela, 2008, 44-45.) Jokaisen huoltajan kanssa syntyy omanlainen vuorovaikutus ja siinä varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee erilaisin ammatillisin työvälinein (Alasuutari ym., 2006, 97). Tyypillisimpiä vuorovaikutuksen tapoja ovat tiedonvaihto, ideointi, tuen antaminen ja saaminen sekä ongelmanratkaisu (Aira, 2012, 68).

Huoltajat haluavat toimivan vuorovaikutuksen koko tiimin tasolla, vaikka jonkun työntekijän kanssa yhteistyö ei sujuisikaan parhain päin (Alasuutari ym., 2006, 102). Varhaiskasvatuksen henkilöstö toivoo, että huoltajat tulisivat puhumaan asioista suoraan heille. Johtajalta tullut palaute on epämiellyttävää, etenkin jos kyseiseen asiaan ei ole osannut varautua. Koska henkilöstön odotetaan ottavan ikävät asiat esille kasvokkain huoltajien kanssa, myös huoltajat voisivat sanoa ikäviä ja negatiivisia asioita työntekijöille suoraan. (Iso-Kuusela, 2008, 44-45.) Suurimmalle osalle huoltajista kuulumisen vaihdot lasta tuotaessa ja haettaessa ovat merkityksellisiä. Siinä pystyy vaihtamaan päivän tapahtumat. (Alasuutari ym., 2006, 101; Iso-Kuusela, 2008, 44-45.) Lasten kasvaessa kuulumiset jäävät pois ja keskusteluja käydään vain pulmatilanteessa. Se tuottaa yhteistyölle ja vuorovaikutukselle helposti negatiivisen ilmapiirin. (Alasuutari ym., 2006, 101, 103.) Yhteistyö ei tapahdu itsestään, vaan se on vapaaehtoinen toimintatapa, joka valitaan tai jätetään valitsematta. Toimiva yhteistyö edellyttää aktiivista panosta. (Mönkkönen, 2002, 45.) Johtajat ja henkilöstö näkevät tehokkaana perheen osallisuuden näkökulmasta päiväkodin lisääntyneet ja vuorovaikutuksen päiväkotien kanssa, kun taas toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin tehottomaksi, vaikka huoltajia pitäisi saada myös edellä mainittuihin mukaan. (Ihmeideh & Oliemat, 2015, 192.)

3 Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu muun muassa vuorovaikutus huoltajien ja henkilöstön kanssa. Yhteistyötä sekä toisia arvostetaan ja kunnioitetaan yhteisössä. Samalla tuetaan lapsia hyvään vuorovaikutukseen ja ryhmän jäsenyyteen. Kun yhteisö on turvallinen, siellä puututaan ristiriitatilanteisiin ja kuinka ne ratkaistaan rakentavasti. (VASU, 2016, 29.) Huoltajat voidaan jakaa aktiivisiin ja passiivisiin. Aktiivisuusasteet ovat nähtävissä osallisuuden ja kiinnostuksen määrässä, kuinka huoltaja on kiinnostunut varhaiskasvatuksesta ja lapsen asioista. Toisaalta se on myös nähtävissä, minkä verran huoltajat käyttävät varhaiskasvatukseen tutustumiseen ja vuorovaikutukseen. Tavallisesti mielenkiinto on omassa lapsessa. (Puroila, 1996, 88.) Passiivisuuden taustalla vaikuttaa tunne, ettei kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä koeta kovin tärkeäksi. Huoltajat saattavat käyttää aikansa muuhun, joten yhteistyölle ei löydy aikaa. Myös ammatillinen läheisyys saattaa vaikuttaa passiivisuuteen, koska tuntee asian eikä sen vuoksi jaksa kuunnella. (Välimäki, 1994, 100.) Huoltajien osallisuuden esteet, jotka ovat tietämättömyys sekä välinpitämättömyys varhaiskasvatusta kohtaan, on mahdollista muuttaa. Siihen tarvitaan varhaiskasvatuksen henkilöstöltä avointa asennetta, aktiivisuutta ja innokkuutta kertoa huoltajille, mitä varhaiskasvatus on sisällöltään ja mitkä ovat sen tavoitteet. Huoltajien on saatava nähdä varhaiskasvatuksen arkea, kommentoida varhaiskasvatuksen järjestämistä sekä osallistua toimintaan ja tutustua muihin huoltajiin. (Heinonen ym., 2016, 230.)

Yhteistyön muotoutumisen ensiaskeleet huoltajien ja päiväkodin henkilöstön välillä ovat tutustumiskäynti ja aloituskeskustelu, jolloin on hyvä varata aikaa keskustelulle ja kysymyksille. Merkityksellistä on, kuinka hyvin lapseen ja huoltajiin tutustutaan ja heidät vastaanotetaan. Sen jälkeen päivittäiset kohtaamiset nousevat avainasemaan, koska niissä muotoutuu edelleen luottamus ja yhteistyön toimivuus. (Heinonen ym., 2016, 226.) Arjen vuorovaikutusta jäsentävän toimintakulttuurisen perustan tiedostaminen on erityisen tärkeää. Toimintakäytännöt ovat saataneet muodostua tiedostamatta uomiinsa, eikä niitä ole osattu tarkastella kriittisesti ja avoimesti keskustellen. Huoltajien ja päiväkodin henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa on pitkään panostettu lapsen hoitosuhteen aloitusvaiheeseen ja luottamuksen saavuttamiseen. Tärkeää olisi tarkastella myös vuorovaikutuksen muotoutumista. (Alasuutari ym., 2006, 104- 105.) Pikaluottamus on usein suuntautunut ryhmään, jolloin heidät nähdään stereotyyppisinä, kun heitä ei vielä henkilökohtaisesti tunneta. Pikaluottamus voi kohdistua myös uuden ryhmän perustajaan, kuten tiimin johtajaan. Puhutaan joko luottamuksesta tai vuorovaikutussuhteesta, alun panostus ei riitä, vaan suhteiden säilyminen vaatii ylläpitoa. (Aira, 2012, 59-60.)

Huoltajien osallisuudella on tietynlainen rooli, kun turvataan lasten hyvinvointi. Yhteistyön ollessa toimivaa, avointa ja kannustavaa huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä, vaikuttaa se henkilöstön hyvinvointiin. (Heinonen ym., 2016, 230.) Työssä lisääntyy avoimuus, kun vuorovaikutus on aitoa ja tulee luonnostaan (Hämäläinen, 2005, 89). Myönteisen ilmapiirin avulla voidaan parantaa yhteisöllisyyttä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteistyötä sekä aktiivisuutta ja tietoisuutta varhaiskasvatuksen arjesta. (Heinonen ym., 2016, 230.)

Dialogissa halutaan korostaa vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta, moniarvoisuutta ja -ääniä. Se on taitoa kommunikoida ja keskustella, mikä on tärkeää etenkin ihmissuhdealalla. (Mönkkönen, 2002, 33&34.) Dialogisuus on vuorovaikutuksen ydintä ja se lisää avoimuutta keskusteluun. Dialogi on asenne, joka parhaimmillaan muuttaa, vaurastuttaa ja laajentaa työntekijän persoonallisuutta. Kun sen tiedostaa, kykenee muuttamaan vuorovaikutuksen suuntaa ja saamaan erilaisia vastauksia. Dialogi sisältää kaksi ajattelun teemaa: vuorovaikutuksen ja kuuntelun. Keskusteluissa on tärkeä muistaa, että jokaisen mielipide on tärkeä, eikä sitä ole tarpeen muuttaa. (Väisänen, Niemelä & Suua, 2009, 9-11.) Keskustelut, jotka rakentuvat yhteisymmärryksessä yhteisten kasvatuskysymysten ja -asioiden ympärille, tuottavat mutkattomammin tasavertaista kanssakäymistä kuin neuvovat kohtaamiset. Perhe-elämä ja huoltajuus ovat useimmille henkilökohtaisia asioita, joten niissä huoltajien mielipiteiden näkeminen on tärkeintä. (Alasuutari ym., 2006, 90.)

Vastavuoroisuus tarkoittaa sitä, että osaamme kuunnella ja arvostaa. Kuunteleminen on muuttaa ajattelua enemmän, kuin puhuminen. Hiljaisuudella on kaksi merkitystä vuorovaikutuksessa; joko se on kuuntelemista tai vetäytymistä. Kun odottaa toisen vastausta, eikä heti tarjoa omaa mielipidettä, on dialogi mahdollista. Ajan antaminen keskustelussa mahdollistaa se uuden näkökulman, aikalisän tai aiheen vaihdon. Tällöin on helpompi ymmärtää kokonaisuus tai olla sanomatta ehdotonta mielipidettä. (Väisänen, Niemelä & Suua, 2009, 19 & 21.) Ainoastaan kuuntelemalla oppii toisen osapuolen kokemuksia ja näkemyksiä. Kuuntelemalla myös empatia kasvaa. (Talvio & Klemola, 2017, 107.) Kuuntelevan osapuolen näkemykset eivät voi olla samaa tietoutta kuin kertojalla, vaikka tilanne saattaisikin samanlaiselta kuulostaa. Kertojan yksilöllinen asiantuntijuus muodostuu näkökulmaksi hänen omasta elämästään ja tietoudestaan. (Väisänen ym., 2009, 43.)

Dialogissa on monenlaisia näkökulmia ja ne vuorottelevat osapuolelta toiselle. Dialogissa ei ole päämääränä keskustelun voitto vaan ideoiden vastaanottaminen. (Bohm, David & Lee

Nichol ,1996, 7.) Dialogin taito ei ole yksinkertainen. Siihen kasvaa, oppii ja kehittyy vuorovaikutussuhteissa, joissa toisiin suhtautuminen on kunnioittavaa ja avointa. Sitä voi opettaa henkilö, joko kasvokkain tai tieto- ja viestintäteknisesti, joka osaa vuorovaikutteisen dialogisuuden. Näin itsensä toteutumisen ja inhimillinen kehitys saa tilaa yhteisöissä ja yhteiskunnassa. (Aarnio, 1999, 41.)

Dialogin osaaminen on varhaiskasvatuksen henkilöstön ammattitaitoon kuuluva keskeinen taito, joka ei ole riippuvainen toimintaympäristöstä. Aarnion väitöskirjatutkimus (1999) antaa viitteitä siitä, ettei kulttuurissa opittu dialogin malli riitä, kuten voisi toivoa ja kuvitella, oppimisen ja ymmärtämisen edistämiseksi (Aarnio, 1999, 217). Dialogin tuhoavia palikoita ovat itsensä kokeminen paremmaksi kuin muut ja itsekkyyks tai pidättyväisyys ja vaikeneminen, koska silloin omat ilmaisut jäävät vajaaksi. Dialogia ei myöskään synny, jos osapuolet valehtelevat, katoavat tai ovat kateellisia. (Kääriäinen & Varjonen, 2013, 26-27.)

3.1 Konfliktitilanteet vuorovaikutuksessa

Luottamusta tarvitaan siihen, ettei pelkää jatkuvasti konfliktien toteutuvan. Luottamuksen puute hankaloittaa yhteistyötä tehden siitä kankean, jos asioista pitää sopia kirjallisesti ja varmistaa luottamusta siten. Jos luottamus puuttuu kokonaan, yhteistyön osapuolet eivät voi luottaa siihen, että kirjalliset sopimukset pitävät, jolloin yhteistyön tekeminen muodostuu mahdottomaksi. Luottamuksen puute esiintyy peittelynä, varauksellisuutena ja välttelynä. Ilman luottamusta asiat tehdään yksin ja tietoa pantaten. Vuorovaikutus on epäluuloista ja yhteistyö heikentyy. Luottamuksen takaisin saaminen on haastavaa. (Aira, 2012, 57-58.) Kun vuorovaikutussuhde on muodostunut seuraa jonkin asteinen kuohuntavaihe, jossa ilmenee konflikteja, ristiriitoja sekä erimielisyyksiä. Tällöin pikaluottamus saattaa horjua. (Aira, 2012, 83.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on useiden selvitysten mukaan varsin arkailevia tuomaan keskusteluissa esille asioita, joista saattaa seurata konflikti (Nummenmaa & Karila, 2011, 68). Keskustelukäytäntöjen ja keskusteluosaamisen kehittämiseksi on tärkeä käsittää, etteivät keskustelun erilaiset puolet tavallaan ole ongelmallisia. Huoltajat haluavat tietää myös, mikäli henkilöstö on jostain syystä huolissaan lapsesta. Silti lapsen negatiiviset arviot voivat olla huoltajille hankalia asioita. Ne luovat huoltajille helposti pahantuulisuuden ja syyllisyyden tunteen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa. (Alasuutari, 2010, 61.) On hyvä tarkastella millä tavoin erilaiset näkökulmat tulevat kuulluksi ja huomioonotetuiksi mahdollisia pulmia ratkaistaessa. Henkilöstön haasteena on tiedostaa oman ammatillisen vuorovaikutuspuheensa

sisältämät merkitykset ja puheensa seuraamukset. Puheen seuraamukset näkyvät huoltajien ja henkilöstön kumppanuuden kehittymisessä tai kehityksen estymisessä. Viime kädessä kyseisten lasten elämässä. (Nummenmaa & Karila, 2011, 68 & 73-74.) Lapsen asioista kannattaa sanoa mieluummin aiemmin, kuin liian myöhään. Jos asiat kasaantuvat, on niihin vaikeampi puuttua. On myös tärkeä pohtia, mitä asioita tuo ilmi. (Cantell, 2011, 261.)

Kun itsearvostus on heikkoa, siihen liittyy taipumusta tulkita epäonnistumisia omista kielteisistä piirteistä johtuviksi ja onnistuminen voidaan tulkita sattumasta johtuvaksi. (Ojanen, 2007, 86.) Huoltaja voi ylikuormittua, jos häneen kohdistuu niin paljon haasteita ja vaatimuksia. Sopeutumiseen käytettävissä olevat voimavarat voivat olla tiukoilla tai ylittyneet. Stressi vähentää huoltajan kykyä nähdä vaihtoehtoisia toimintatapoja. (Korhonen & Holopainen, 2015, Tiedote 1.) Ongelmia aiheuttaa myös vahva ja samalla hauras itsearvostus. Sen riskinä on tarve osoittaa muille jatkuvasti omaa arvokkuuttaan. Muiden osoittama arvostuksen puute saattaa johtaa henkilön aggressioon. Matalaa itsearvostutusta kuvastaa itsetuntemuksen epävarmuus tai ristiriitaisuus, mistä seuraa, että henkilö suhtautuu elämään varautuneesti ja itseään suojaten. Positiivinen palaute saattaa tehdä epävarmaksi. (Ojanen, 2007, 86-86.)

Kriittinen vuorovaikutus saattaa uuvuttaa sekä henkilöstön että huoltajan, joten kriittinen suhtautuminen negatiiviseen palautteeseen on tärkeää. On hyvä pohtia myös, kuinka usein ja mistä asioista huoltajille kertoo, sekä kuinka asiat ilmaisee ja millaiseen sävyyn. (Lämsä, 2013, 126.) Huoltajien kritiikki ja kiitos henkilöstöä kohtaan liittyvät usein siihen, miten henkilöstö näyttää sitoutuvan yhteistyöhön (Alasuutari, 2010, 67). Moni opettaja haluaa keskustella huoltajien kanssa silloin, kun lapsessa on tapahtunut olennainen muutos aiempaan verrattuna, etenkin negatiiviseen suuntaan (Cantell, 2011, 255). On lapsen edun mukaista, että niin huoltajat kuin opettajat ottavat huolenaiheensa puheeksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Parhaassa tapauksessa huoli voi osoittautua aiheettomaksi tai ongelmaan voi löytyä välitön ratkaisu. Aikuisten tulisikin puuttua ongelmaan heti, kun ne huomataan. Puuttuminen on myös viesti lapselle, että välitetään. Onglemakeskeinen lähestymistapa saa huoltajat polustuskannalle, jolloin asian eteneminen on haastavaa ja aikaa vievää. (Lämsä, 2013, 166.) Henkilöstön on hyvä pyrkiä neutraaliin ja asialliseen puheeseen empatiaa unohtamatta, kun huoltajille annetaan palautetta heidän lapsensa toiminnasta (Cantell, 2011, 262-263).

Itsetuntemus auttaa omien reaktioiden tunnistamisessa ja niihin liittyvien tunteiden hallinnassa. Lisäksi on hyvä pysähtyä tarkastelemaan tilannetta toisen näkökulmasta ja pyrkiä ymmärtämään, miksi toinen ymmärtää tilanteen eri tavalla. Erimielisyys ei tarkoita vastakkainasettelua

oikeasta ja väärästä. Jokainen tarkastelee tilannetta omista näkökulmistaan käsin. (Lämsä, 2013, 172.) Ristiriitainen tieto oman lapsen käytöksestä johtaa epäuskoon, jolloin huoltajat joutuvat pohtimaan uskoko henkilöstöön vai lapseen. Osa huoltajista kieltää sen mahdollisuuden, että lapsi käyttäytyy eri tavalla päiväkodissa. (Cantell, 2011, 226.) Konfliktitilanteissa on tärkeää, että siihen puututaan, otetaan omaa aikaa ja mahdollisesti kolmas osapuoli auttamaan tilanteen selvittämisessä (Cantell, 2011, 185).

3.2 Positiivinen vuorovaikutus

Positiivinen palaute kannattaa ottaa tavaksi ja antaa sitä aina silloin, kun siihen on tarvetta (Lämsä, 2013, 126). Tulevaisuusmuistelun tavoitteena on ajatusten suuntaaminen ongelmien sijasta onnistuneeseen muutokseen käymällä läpi eteen tulevia tilanteita, eli ennakoivaa dialogia. Kun tavoite on määritelty, pohditaan tavoitteeseen pääsyä. Tulevaisuusmuistelua käyttäen laaditaan suunnitelma, jossa on tieto, millaiseen muutokseen pyritään sekä kuinka sitä tavoitellaan. Lopuksi sovitaan työnjako ja jonkin ajan päästä kokoonnutaan pohtimaan tuloksia. (Lämsä, 2013, 179-180.) Tunteenomaisisen tuen antaminen huoltajille on tärkeää, koska tavoitteena on vähentää huoltajien syyllisyyden ja pätemättömyyden tunteiden aiheuttamaa ahdistusta perheessä. Sosiaalisen tuen antaminen lisää huoltajien positiivisia tunteita perhettä kohtaan sekä toisiaan kohtaan kykenevinä huoltajina. Tyyni ja empaattinen kuuntelu on yksi tärkeimmistä tavoista, kun huoltaja kertoo lapsestaan. (Huttunen, 1984, 28.)

Nauru on yksi osa vuorovaikutusta, jossa tavallisesti toinen henkilö aloittaa naurun ja toinen jatkaa. Naurutilanteissa yleensä puhutaan lapsen luonteesta ja hänen persoonastaan, taidoista, kehityksestään ja käyttäytymisestään. (Alasuutari, 2010, 80.) Huumori on omalla tavallaan keino purkaa ja hillitää vihaa sekä aggressiota turvallisessa ympäristössä. Vieraiden ihmisten välillä ei huumoria synny helposti. Täytyy tuntea toinen henkilö, jotta tietää millaista huumoria voi käyttää sekä aidosti piitata toisen sanomisista. Silloin huumori on toimivaa. Huumori toimii myös jännityksen laukaisijana. Nauraminen ja huumori vakaviltakin näyttävissä tilanteissa saattaa edistää hyvinvointia. (Ojanen, 2007, 226.) Naurun tavanomainen merkitys yhteisen naurun tilanteissa on yhtenäisyyden osoittaminen. Nauru voi saada useita merkityksiä ja vuorovaikutuksellisia tehtäviä tilannesidonnaisesti, muun muassa samanmielisyyden ja liittoutumisen osoittamiseksi. Nauru helpottaa myös arkaluonteisista tai jännittävistä asioista keskusteltaessa. Huumori saattaa huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä lähemmäs toisiaan. (Alasuutari, 2010, s 82,86, 87.)

Keskustelutilanteita helpottaa, että osaa kertoa lapsesta hyviä asioita sekä osoittaa ne. Se on myös osa ammatillista asennetta. Palautteen antamisessa voi käyttää niin sanottua hampurilaisarviointia, jossa sanotaan aluksi positiivinen asia, sitten negatiivinen ja lopuksi taas positiivinen. (Cantell, 2011, 272, 273.) Sanallinen vuorovaikutus luo yhteistä ymmärrystä ihmisten välille. Positiivinen yhteisöllisyys ja yhteisöjen ja yhteiskunnan yhteistoiminnallinen rakentaminen perustuu yhteiseen ymmärrykseen kehittämistavoitteiden sisällöstä ja suunnasta. (Aarnio, 1999, 46.)

Henkilöstön utelias suhtautuminen huoltajan ja lapsen ajatuksia ja tunteita kohtaan toimii mallina huoltajalle. Keskustelusta huoltajan kanssa henkilöstö voi poimia hetkiä, joissa huoltaja käyttää vuorovaikutuksellista kykyään. Tämä asenne sisältää uteliaisuutta ja kunnioitusta toisen mieltä kohtaan. Työskennellessä huoltajan kanssa voi olla tarpeellista pohtia huoltajan omia lapsuudenkokemuksia ja sitä, millaisena heidät on nähty lapsena. Tarkoituksena on auttaa huoltajia tavoittamaan lapsen kokemusmaailmaa ja herättämään huoltajissa pohdintaa. (Korhonen & Holopainen, 2015, 31.) Vaikka Kallio (2015) puhuu suhtautumisesta nuoriin ja nuorisotyöhön, voi mielestäni tämän laajentaa myös varhaiskasvatuksen kontekstiin huoltajien kohtaamiseen ja heidän arvostamiseen. Vakiintuneissa yli-sukupolvisissa suhteissa tutustumisen tärkeä osa on myönteisyys, koska tuntematonta ei voi aidosti arvostaa. On tärkeää olla tietoinen myös omasta asemastaan. Ihmisen erilaisuuden ja yhdenvertaisuuden kunnioittaminen auttaa konfliktitilanteissa. Kunnioitusta voi osoittaa tunnustamalla toiselle merkityksellisiä asioita, johon tarvitaan ymmärrystä yksilöllisistä ja yhteisistä arvoista. Tunnustamisen perustana oleva ymmärrys voi rakentua osana arkea ja juhlaa, jossa ihmiset ovat aidosti kiinnostuneita toisistaan ja pyrkivät toimimaan toisiaan arvostaen ja tukien. (Kallio, 2015, 108-109.)

4 Pohdinta

Tutkimuskysymykseni oli, millaisia muotoja vuorovaikutus saa varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välillä varhaiskasvatuksessa. Vuosien aikana on tutkittu huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteistyötä. Yhteistyön ytimessä on aina lapsi. Vuorovaikutusta on syytä tutkia yhteistyön osa-alueena. Henkilöstö on vuorovaikutuksen aloitteentekijä. Tutkielma osoittaa, että on sekä positiivisia ja onnistuneita vuorovaikutustilanteita että konfliktitilanteita. Positiivinen ja myönteinen vuorovaikutus onnistuu, kun kuunnellaan vastavuoroisesti toisia ja ymmärretään erilaisuus. Nauru ja huumori ovat oleellisia puolia positiivisessa vuorovaikutuksessa. Konfliktitilanteet on hyvä ratkaista heti. Jos luottamukseen tulee säröjä, sitä on vaikea saada takaisin ilman avointa vuorovaikutusta.

Dialogin luonne työpaikoilla on harvoin avointa ja kyselevää toimintaa. Jaettu asiantuntijuus ei onnistu ilman dialogia, vaan se on saatava käytäntöön. (Aarnio, 1999, 224.) Olen huomannut, että huoltajien kanssa tulee keskusteltua lapsen päivän kuulumiset ja mitä tutumpi henkilö on, sitä henkilökohtaisemmista asioista keskustellaan. Tämän tutkielman valossa uskallan myös väittää, että jokaisen varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluvan on hyvä tarkastella omaa vuorovaikutustyyliä huoltajien kanssa. Huoltajia on kuunneltava lapsen arjessa.

Kasvatuskumppanuudessa molemmat osapuolet ovat lapsen asiantuntijoita. Sellaisen tasavertaisen kasvatuskumppanuuden rakentuminen on haastavaa, missä toisen näkemykset eivät tule kuulluksi. (Nummenmaa & Karila, 2011, 73.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) korostetaan huoltajien näkemyksen arvokkuutta yhteistyön kautta. Kasvatuskumppanuus on haasteellinen huoltajille ja sitä tulkitaan eri tavoin (Nummenmaa & Karila, 2011, 75). Näiden tutkimustulosten varjolla kokeillaan paluuta entiseen, ja luovutaan kasvatuskumppanuuskäsitteestä ja otetaan tilalle kasvatusyhteistyö.

Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämän selvityksen (2014:13) mukaan henkilöstö sai kolmannen sijan kysyttäessä huoltajien mielipidettä varhaiskasvatuksen vahvuuksista. Henkilöstö sai ensimmäisen sijan, kun kysyttiin kehittämistarpeita. Suurin osa huoltajista kokee, että heitä kohdellaan kunnioittavasti, mutta tiedonkulku ei ole riittävää eivätkä he koe voivansa osallistua suunnitteluun. (Alasuutari, Karila, Alila & Eskelinen, 2014, 39, 42-43.)

Soccan sivuilta löytyi hanke ”Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II”, jossa yhtenä tavoitteena oli vahvistaa huoltajien osallisuutta sekä lisätä vuoro-

vaikutusta, dialogista keskustelua ja avoimuutta huoltajien ja henkilökunnan välillä. He pyrkivät ottamaan avuksi huoltajien mielipiteet lapsistaan ja huomioimaan heidät yksilöllisesti. (Mäkitalo, Nevanen, Ojala, Tast & Venninen, 2011, 264.) Sekä Soccan hankkeessa että Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksestä huomaa, että huoltajien osallistamiselle etsitään vuorovaikutustapoja aktiivisesti.

Nyt keskustellaan siitä, mikä vuorovaikutuksen osa-alue tulee olemaan digitaalisatiolla, joka mitää luultavimmin tulee näkymään myös varhaiskasvatuksessa. Kuten tutkielmani osoitti, että siitä on sekä hyötyä, että haittaa vuorovaikutuksen kannalta. Se ei saisi kokonaan korvata vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Joissain päiväkodeissa on digitaalinen systeemi lapsen tuomis- ja hakutilanteissa. Olen myös nähnyt päiväkodin eteisessä digitaalisen taulun, johon vanhemmat käyvät tägäämässä lapsen päiväkotiin tai sieltä pois. Tämä saattaa viedä osan vuorovaikutuksellisuudesta varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien väliltä. Toisaalta se osallistaa huoltajat ottamaan vastuun lapsistaan ja heidän hoitoajoistaan. Tätä tukee myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005&2016).

Tämän tutkielman tekemisen myötä mielessäni on herännyt muun muassa seuraavia jatkotutkimusaiheita: Millä tavoin huoltajien kanssa keskustellaan päivien jälkeen. Kerrotaanko vain negatiivisia asioita tai kehitettäviä asioita, vai kerrotaanko havaintoja lapsesta? Mitä tapahtuu silloin, kun päiväkodissa lasta kehutaan, mutta huoltajille sanotaan korjattavia asioita? Mitä tapahtuu, kun lapsi kuulee ristiriitaisia viestejä aikuisten kesken? Miten vuorovaikutusta voisi kehittää huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä? Mitä tarkoittaa digitaalisten alustojen käyttö vuorovaikutuksen apuna kasvatusyhteistyössä?

Tutkielmaa oli hieman haastavaa tehdä, koska sana huoltajat oli jatkuvasti muuttua vanhemmiksi. Jopa kandin esittelyn aikana olin sanoa jatkuvasti vanhemmat, vaikka halusin sanoa huoltajat. Yleisenä sääntönä pidetään, ettei tulisi käyttää yli kymmenen vuotta vanhoja lähteitä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 182). Käytin kuitenkin yli kymmenen vuotta vanhoja lähteitä, koska kasvatuskumppanuustermi on ollut pitkään voimassa ja yhteistyötermiä käytettiin yli kymmenen vuotta vanhoissa lähteissä. Tästä huomaa, kuinka tietyt termit ja käytänteet ovat vakiintuneita, eikä niiden muuttaminen ole helppoa ja nopeaa. Olen tarkastellut tutkielmassani kirjallisuutta monipuolisesti ja kirjoitusprosessin edetessä entistä laajemmin, kun aihe tuli tutummaksi. Käytin myös jonkin verran kansainvälisiä julkaisuja, kuten edellä kerroin, termit ja ra-

kenteet muuttuvat hitaasti ja ne ovat selkärankaan juurtuneet. Tämä tutkielma auttaa toivottavasti herättämään ajatuksia siitä, kuinka muutokset tapahtuvat hitaasti ja joskus palataan juurilleen.

Tutkielmani on toteutettu eettisesti ja tutkielma on toteutettu käyttäen APA-lähdeviittausta. Tutkielmani myötä toivon, että tulevaisuudessa osaan varhaiskasvattajana yhdessä muun henkilöstön kanssa suhtautua luottamuksellisesti, hyvässä yhteistyössä ja dialogisesti huoltajiin.

Lähteet

- Aarnio, H. (1999). Dialogia etsimässä: Opettajaopiskelijoiden dialogin kehittyminen tieto- ja viestintäteknistä ympäristöä varten.
- Aira, A. (2012). Toimiva yhteistyö: Työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Alasuutari, M., Karila, K., Alila, K., Eskelinen, M. (2014) Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. Lainattu 6.4.2018, saatavilla: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75257/tr13.pdf>
- Alasuutari, M. (2010). Suunniteltu lapsuus: Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, M., Alasuutari, M., Nummenmaa, A. R., Hännikäinen, M., Rasku-Puttonen, H., Karila, K., . . . Korkeamäki, R. (2006). Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P., (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Riika: Vastapaino
- Bohm, D., & Nichol, L. (1996). On dialogue. London; New York: Routledge.
- Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Cantell, H. (2011). Vaikeat vanhemmat, kurjat kollegat?: Ratkaiseva vuorovaikutus aikuisten kesken. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hall, K., & Hall, K. (2010). Loris Malaguzzi and the Reggio Emilia experience. London; New York: Continuum.
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R., Siimes, U. (2016). Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huttunen, E. (1984) Perheen ja päivähoiton yhteistyö kasvatuksen ja lapsen kehityksen tukijana. Joensuu: University of Joensuu 1984.
- Hämäläinen, P. (2005). Ihmisen kokoinen työyhteisö: Avaimia hyvään vuorovaikutukseen. Helsinki: Tammi.
- Ihmeideh, F. & Oliemat E., (2014) The effectiveness of family involvement in early childhood programmes: perceptions of kindergarten principals and teachers. Lainattu 24.3.2018, saatavilla: <http://www-tandfonline->

com.pc124152.oulu.fi:8080/doi/full/10.1080/03004430.2014.915817?scroll=top&needAccess=true

- Iso-Kuusela, M., (2008) Vanhempien ja päiväkodin ammattilaisten välinen yhteistyö Yhteen hiileen puhaltamista vai vain kaunis ajatus? Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteidenlaitos, varhaiskasvatuksen yksikkö. Lainattu 24.3, saatavilla: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19422/URN_NBN_fi_jyu-200812206014.pdf?sequen (Luettu 24.3.)
- Kallio K. P., 2015, Ylisukupolvien tunnustaminen lasten ja nuorten arkiympäristössä 89-111. Teoksessa Häkli, J., Häkli, J., Kallio, K. P., & Korkiamäki, R. (2015). Myönteinen tunnistaminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto; Nuorisotutkimusseura.
- Karikoski, H. & Tiilikka, A. 2017. Eheä kasvunpolku – haaste yhteistyölle. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 78-95.
- Kääriäinen, A., & Varjonen, K. (2013). Dialogia!: Vastavuoroisen kohtaamisen mahdollisuudet. Helsinki: [Amidea].
- Knauf, H. (2016). Interlaced social worlds: Exploring the use of social media in the kindergarten. *Early Years: Journal of International Research & Development*, 36(3), 254-270. 10.1080/09575146.2016.1147424
- Korhonen, S., & Holopainen, L. (2015). Vanhempana vahvemmaksi - kohti myönteistä vuorovaikutusta: Kirja vanhemmuudesta ja sen tukemisesta (1. p. ed.). Jyväskylä: [Satu Korhonen].
- Lämsä, A., Lämsä, A., Rimpelä, M., Karhuniemi, T., Ijäs, H., Arminen, M., . . . Seppänen, U. (2013). Verkosto vahvaksi: Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mertala, P., (2017) Wonder children and victimizing parents – preservice early childhood teachers’ beliefs about children and technology at home. Lainattu: 19.2.2018, saatavilla: <https://www.tandfonline.com/doi/figure/10.1080/03004430.2017.1324434?scroll=top&needAccess=true>
- Metsämuuronen, J., (2007) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mäkitalo, A-R., Nevanen S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T., Vilpas, B. (toim.), (2011) Löytötretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. http://www.socca.fi/files/1373/Loytoretkella_osallisuuteen_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_II.pdf luettu 3.4.2018

- Mönkkönen, K. (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaaminen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus
- Nummenmaa, A. R., & Karila, K. (2011). Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. Helsinki: WSOYpro.
- Ojanen, M. (2007). Positiivinen psykologia. Helsinki: Edita. Retrieved from
- Opetushallitus. (2016). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Tampere.
- Puroila, A-M., (1996). Kohti lastentarhanopettajan perhelähtöistä ammatillisuutta. Haastattelututkimus päiväkodin johtajille. Syventäviin opintoihin kuuluva tutkielma: Oulun yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos.
- Pekkarinen, E. & Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. (toim.), (2012) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Helsinki: Unigrafia oy.
- Salminen, A. (2011) Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Taivio, M. & Klemola, U. (2017). Toimiva vuorovaikutus. Juva: PS-kustannus
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Väisänen, L. & Niemelä, M. & Suua, P. 2009. Sanat työssä. Vuorovaikutus ammattitaitona. Helsinki: Kirjapaja.
- Varhaiskasvatuslaki 580/2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Lainattu 22.2.2018, saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L2P9>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (2005) Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskuksen julkaisuja. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy
- Välimäki, A. (1994). Vanhempien osallistuminen päivähoitopaikan järjestämiin yhteistyötilaisuuksiin. Laudaturtyö: Oulun yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos.